

Dr Zofia Frączek, <https://orcid.org/0000-0002-4572-5123>

Institut Pedagogiki

Uniwersytet Rzeszowski

Ochrona rodziny i wartości życia rodzinnego w perspektywie wybranych polskich regulacji prawnych, w dokumentach międzynarodowych oraz aktualnych propozycjach rządowych

Protection of the family and the value of family life from the
perspective of selected Polish legal regulations, international
documents and current government proposals

<https://doi.org/10.34766/fetr.v43i3.312>

Abstrakt: Na znaczenie wartości rodziny dla danego społeczeństwa i państwa wskazują tworzone regulacje prawne chroniące rodzinę. Prawo jest jednym z podstawowych i nieodłącznych instrumentów polityki państwa wobec rodziny. Polska rodzina jest chroniona przez wiele aktów normatywnych, ale szczególną rolę w tym względzie odgrywa Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej oraz Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Odpowiednie uregulowanie ustawowe różnych aspektów funkcjonowania rodziny sprzyja jej ochronie i innych wartości życia rodzinnego (np. małżeństwa, dziecka) oraz ułatwia wypełnianie przez nią przypisywanych jej funkcji i zadań. Tekst ten stanowi przegląd najistotniejszych regulacji prawnych stojących na straży dobra samej rodziny i innych wartości życia rodzinnego. Dokonano w nim także wglądu w wybrane dokumenty międzynarodowe i aktualne propozycje rządowe.

Słowa kluczowe: rodzina, małżeństwo, dziecko, regulacje prawne

Abstract: The meaning of family as a value for society and country is pointed by the legal regulations concerning family protection. The law is one of basic and inseparable tools of a country's policy towards the family. The Polish family is protected by many normative acts, but the Constitution of the Republic of Poland and the Family and Guardianship Code play a special role. Proper legal regulations of different aspects of family functioning favour its protection and the protection of other family- life values (marriage, child) as well as simplify the challenges and functions fulfilled by the family. The text is an overview of the most important legal regulations upholding the good of the family itself and other family-life values. It also includes an overview of chosen international documents and current government ideas.

Keywords: family, marriage, child, legal regulations

Wprowadzenie

Ochrona prawna rodziny jest jedną z najważniejszych zasad konstytucyjnych, która znajduje rozwinięcie i konkretyzację w przepisach ustaw szczegółowych, przede wszystkim

w Kodeksie rodzinnym i opiekuńczym. Wiąże się ona także z przyjętymi przez Polskę uregulowaniami międzynarodowymi, takimi jak Konwencja o Prawach Dziecka czy Europejska Karta Społeczna. Zatem przepisy prawne dotyczące rodziny znajdują dla siebie miejsce w rozmaitych aktach prawnych, należących do różnych dziedzin prawa. Stąd też wynika trudność w całościowej analizie tych przepisów. Niemniej jednak ranga unormowań zawartych we wskazanych aktach normatywnych stwarza konieczność, chociażby ogólnego ich scharakteryzowania.

1. Wartość rodziny i inne wartości z nią związane w polskich regulacjach prawnych

W całym systemie prawnym nie sformułowano jednej, uniwersalnej definicji rodziny (Smyczyński, 2009, s. 2 i nast.). Nie zagłębiając się w szczegóły konkretnych uregulowań prawnych, które mają często wymiar instrumentalny i prakseologiczny, stosowane są bowiem w różnych obszarach życia społecznego, warto zwrócić uwagę na stanowisko J. Ignatowicza, który wskazuje, że gdy chodzi o skład osobowy rodziny, to trzeba przyjąć, iż rodzinę tworzą już sami małżonkowie od chwili zawarcia związku małżeńskiego. Małżeństwo bezdzietne, jak zaznacza autor, jest bowiem również rodziną (Ignatowicz, Nazar, 2005, s. 52).

Analizę systemu ochrony prawnej wartości rodziny należy bez wątplenia rozpocząć od Ustawy Zasadniczej. Prawa rodziny i prawa dziecka stanowią bowiem dobra prawnie chronione, przede wszystkim przez przepisy obowiązującej Konstytucji RP. W art. 18 określa ona małżeństwo jako związek kobiety i mężczyzny oraz deklaruje, iż jako takie – obok rodziny, macierzyństwa i rodzicielstwa – znajduje się ono pod ochroną i opieką Państwa. Ponadto, przyznaje rodzicom prawo do wychowania dzieci zgodnie z własnymi przekonaniami, uznając ograniczenie i pozbawienie praw rodzicielskich za sytuację wyjątkową – może to nastąpić jedynie w przypadkach określonych w ustawie i wyłącznie na podstawie prawomocnego wyroku sądowego. Natomiast w art. 48 Konstytucji czytamy, iż „to rodzice mają prawo do wychowania dzieci zgodnie z własnymi przekonaniami. Wychowanie to powinno uwzględniać stopień dojrzałości dziecka, a także wolność sumienia i wyznania oraz przekonania”. Z artykułem tym ściśle wiąże się dyrektywa dotycząca prawa do zapewnienia dzieciom wychowania i nauczania moralnego oraz religijnego (Konstytucja RP, art. 53). Należy również zauważyć, że Ustawa Zasadnicza nakłada na Państwo obowiązek uwzględniania w swej polityce, tak społecznej jak i gospodarczej, dobra rodziny. Stwierdza, iż rodziny znajdujące się w trudnej sytuacji materialnej i społecznej, zwłaszcza wielodzietne i niepełne, mają prawo do szczególnej pomocy ze strony władz publicznych (Konstytucja RP, art. 71). Natomiast art. 72 Konstytucji RP zapewnia ochronę praw dziecka. Zgodnie z treścią tego artykułu każdy ma prawo żądać od organów władzy publicznej ochrony dziecka przed przemocą, okrucieństwem, wyzyskiem i demoralizacją. Dziecko

pozbawione opieki rodzicielskiej ma prawo do opieki i pomocy władz publicznych. Warto dodać, iż stosunki rodzinne, a w zasadzie małżeńskie, są regulowane w prawie polskim z poszanowaniem konstytucyjnej zasady równych praw kobiet i mężczyzn we wszystkich dziedzinach życia. Wyraża to art. 33 ust. 1 Konstytucji RP w sformułowaniu, że: „kobieta i mężczyzna w Rzeczypospolitej Polskiej mają równe prawa w życiu rodzinnym, politycznym, społecznym i gospodarczym”. Drugi ustęp niniejszego artykułu gwarantuje kobietom i mężczyznom równe prawo m.in. do kształcenia, zatrudnienia i awansów, do jednakowego wynagrodzenia za prace jednakowej wartości, do zabezpieczenia społecznego oraz do zajmowania stanowisk.

Przepisy ustaw zwykłych lub aktów wykonawczych muszą uwzględniać konstytucyjną zasadę ochrony wartości rodziny. W przypadku zaistnienia sprzeczności mogą być zaskarżone do Trybunału Konstytucyjnego przez właściwy podmiot. Należy podkreślić, że realizacja konstytucyjnych zasad ochrony rodziny często zależy od uregulowań w zakresie prawa podatkowego czy ubezpieczeniowego (Zięba – Załucka, 2005, s. 188 – 193).

Podstawowe zasady prawne, dotyczące ochrony wartości rodziny oraz wartości małżeństwa, zostały zawarte również w ustawie z 25 lutego 1964 roku – w Kodeksie rodzinnym i opiekuńczym. Małżeństwo, rozumiane jako związek kobiety i mężczyzny, na którym została zbudowana rodzina, oparte jest o zasady: monogamii, trwałości, równouprawnienia, świeckości. Aby jednak doszło do zawarcia związku małżeńskiego muszą być spełnione określone warunki. Mężczyzna i kobieta muszą być jednocześnie obecni i złożyć przed kierownikiem stanu cywilnego zgodne oświadczenia, że wstępują ze sobą w związek małżeński (k.r.i o. art. 1, § 1). Nie może zawrzeć małżeństwa osoba nie mająca ukończonych lat 18. Należy przy tym zaznaczyć, iż z ważnych powodów sąd opiekuńczy może pozwolić na zawarcie małżeństwa kobiecie, która ukończyła lat 16, a z okoliczności wynika, że zawarcie małżeństwa będzie zgodne z dobrem rodziny (k.r.i o. art. 10, § 1). Próba rozciągnięcia tej zasady na mężczyzn (inicjatywa na rzecz równości) nie powiodła się. W związku z tym, adolescencja chłopców 16-letnich nie predestynuje ich do podołania takiemu wyzwaniu ze względu na dobro rodziny¹. Z podobnych względów nie mogą również zawrzeć związku osoby: ubezwłasnowolnione, chore psychicznie lub niedorozwinięte umysłowo (zgoda sądu), pozostające we wcześniejszym związku, spokrewnione w linii prostej, rodzeństwo, powinowaci (zgoda sądu), czy będące w stosunku przysposobienia.

Prawa i obowiązki małżonków dotyczą przede wszystkim: równouprawnienia (m.in. wspólne rozstrzygnięcie o sprawach rodziny, wspólne decyzje wobec dzieci, osobiste starania

¹ M. Kaczmarek, *Standardy prawa rodzinnego – zagadnienia prawne dotyczące dziecka i rodziny. Materiały szkoleniowe dla osób pracujących z dzieckiem i rodziną*, s. 9. (<http://frs.pl/materiały.php>) (data dostępu: 25.11.2019).

każdego małżonka o wychowanie dzieci); obowiązku wspólnego pożycia i współdziałania dla dobra rodziny; obowiązku zaspokajania potrzeb rodziny (równe zaspakajanie potrzeb wszystkich członków rodziny, praca zarobkowa), a także wzajemnej reprezentacji małżonków i solidarnej odpowiedzialności.

Prawa rodziny, a w szczególności wartość małżeństwa chroniona jest przede wszystkim poprzez normy zakazujące udzielenia rozwodu, gdy zaistnieje jedna z następujących przesłanek:

- jeżeli między małżonkami nie nastąpił zupełny i trwały rozkład pożycia;
- jeżeli wskutek niego miałyby ucierpieć dobro wspólnych małoletnich dzieci małżonków albo jeżeli z innych względów orzeczenie rozwodu byłoby sprzeczne z zasadami współżycia społecznego;
- jeżeli żąda go małżonek wyłącznie winny rozkładu pożycia, chyba że drugi małżonek wyrazi zgodę na rozwód, albo, że odmowa jego zgody na rozwód jest w danych okolicznościach sprzeczna z zasadami współżycia społecznego (k.r.o., art. 56).

Warto dodać, że sąd – zanim podejmie decyzję o rozwodzie – może skierować strony do mediacji (Kodeks postępowania cywilnego, art. 436). Ponadto sąd obligatoryjnie zawiesza postępowanie w sprawie o rozwód, jeżeli nabierze przekonania, że istnieją widoki na utrzymanie pożycia małżeńskiego (k.p.c., art. 440 § 1).

Zgodnie z treścią przepisów kodeksu rodzinnego i opiekuńczego rodzice i dzieci są obowiązani do wzajemnego szacunku i wspierania się (k.r.o., art. 87). Rodzice sprawują władzę rodzicielską nad dzieckiem, a dziecko winne jest im posłuszeństwo. Władzę rodzicielską powinni oni sprawować zgodnie z dobrem swojego dziecka, uwzględniając w podejmowanych decyzjach stopień jego dojrzałości (Kodeks rodzinny i opiekuńczy, art. 95). Nienależyte wykonywanie władzy rodzicielskiej, które zagraża dobru dziecka, wiąże się z ingerencją sądu opiekuńczego, który w zależności od stopnia tego zagrożenia może wydać stosowne zarządzenie, m.in.:

- zobowiązać rodziców oraz małoletniego do określonego zachowania z jednoczesnym wskazaniem sposobu kontroli wykonania wydanych zarządzeń;
- określić, jakie czynności nie mogą być przez rodziców dokonywane bez zezwolenia sądu, albo poddać rodziców innym ograniczeniom, jakim podlega opiekun;
- poddać wykonywanie władzy rodzicielskiej stałemu nadzorowi kuratora sądowego;
- skierować małoletniego do organizacji lub instytucji powołanej do przygotowania zawodowego, albo do innej placówki sprawującej częściową pieczę nad dziećmi;

- zarządzić umieszczenie małoletniego w rodzinie zastępczej, albo w placówce opiekuńczo-wychowawczej (k.r.o., art. 109).

W przypadku „przemijającej przeszkody” w sprawowaniu władzy rodzicielskiej sąd opiekuńczy może orzec jej zawieszenie. Zawieszenie zostanie uchylone w wypadku, gdy przyczyna uniemożliwiająca wykonywanie władzy rodzicielskiej ustanie. Przyczyną stanowiącą podstawę do zawieszenia władzy rodzicielskiej może być m.in.: odbywanie przez rodzica wieloletniej kary pozbawienia wolności. Jeżeli jednak władza rodzicielska nie może być wykonywana z powodu trwałej przeszkody (np. przebywanie rodzica w zakładzie leczniczym z powodu nieuleczalnej choroby), albo jeżeli rodzice nadużywają władzy rodzicielskiej bądź też w sposób rażąco zaniedbują swe obowiązki względem dziecka, sąd opiekuńczy może pozbawić rodziców władzy rodzicielskiej (Piasecki, 2009, s. 794-825). Pozbawienie władzy rodzicielskiej może być orzeczone także w stosunku do jednego z rodziców. Sąd może pozbawić rodziców władzy rodzicielskiej w szczególności wtedy, gdy rodzice trwale nie interesują się dzieckiem. W przypadku ustania przyczyny, która była podstawą pozbawienia władzy rodzicielskiej, sąd opiekuńczy może władzę rodzicielską przywrócić (k.r.o., art. 111).

Kodeks cywilny nie jest bezpośrednio związany z ochroną wartości rodziny. Jednakże z punktu widzenia interesów rodziny na podkreślenie zasługują w nim m.in. przepisy dotyczące małoletniego oraz zasady prawa spadkowego. Warto wskazać przede wszystkim na art. 14 k.c., który stanowi, że czynność prawna dokonana przez osobę, która nie ma zdolności do czynności prawnych, jest nieważna. Natomiast – w myśl art. 19 k.c. – w przypadku dokonania przez osobę ograniczoną w zdolności do czynności prawnych jednostronnej czynności prawnej, do której ustawa wymaga zgody przedstawiciela ustawowego, czynność jest nieważna.

W zakresie prawa spadkowego, dobro rodziny zabezpiecza dziedziczenie ustawowe występujące w sytuacji braku testamentu. Wówczas – z mocy ustawy – w pierwszej kolejności powołane są do spadku dzieci spadkodawcy oraz małżonek (k.c., art. 931). Dopiero w braku zstępnych spadkodawcy powołani do spadku zostają małżonek, rodzice i rodzeństwo. Co więcej, w przypadku testamentu, który pomija członków rodziny, prawo przewiduje instytucję „ochronną” - zachówek. Zgodnie z brzmieniem art. 991 k.c. – zstępny, małżonkowi oraz rodzicom spadkodawcy, którzy byliby powołani do spadku z ustawy, należą się, jeżeli uprawniony jest trwale niezdolny do pracy, albo jeżeli zstępny uprawnionym jest małoletni – dwie trzecie wartości udziału spadkowego, który by mu przypadł przy dziedziczeniu ustawowym, w innych zaś wypadkach – połowa wartości tego udziału. Natomiast, jeżeli uprawniony nie otrzymał należnego mu zachowku, przysługuje mu przeciwko spadkobiercy roszczenie o zapłatę sumy pieniężnej potrzebnej do pokrycia zachowku, albo do jego uzupełnienia.

Realizacji zasad ochrony i trwałości małżeństwa służy przewidziana w Kodeksie postępowania cywilnego instytucja posiedzeń pojednawczych. Poprzedzają one rozprawę rozwodową i zmierzają do skłonienia małżonków do pojednania ze względu na dobro dziecka i znaczenie trwałości rodziny. Zgodnie bowiem z art. 436 k.p.c., jeżeli istnieją widoki na utrzymanie małżeństwa, sąd może skierować strony do mediacji. Skierowanie to jest możliwe także wtedy, gdy postępowanie zostało zawieszono. Dodatkowo sąd obligatoryjnie zawiesza postępowanie w sprawie o rozwód, jeżeli nabierze przekonania, że istnieją widoki na utrzymanie pożycia małżeńskiego (k.p.c, art. 440, § 1).

Art.572 k.p.c, wskazuje, że w sytuacjach kryzysowych, tj.: przemocy, rażącego naruszenia prawa, wykorzystywania seksualnego dziecka, prawo nie pozwala na swobodną ocenę i kierowanie się w takich sytuacjach własnymi odczuciami. Stosowne przepisy przewidują tzw. społeczny bądź prawny obowiązek powiadomienia. Każdy, komu znane jest zdarzenie zagrażające dobru dziecka i działania rodziców na jego szkodę, obowiązany jest powiadomić o tym sąd. Obowiązek ten spoczywa przede wszystkim na urzędach administracji publicznej, takich jak: policja, placówki oświatowe i instytucje zajmujące się pomocą rodzinie, opiekunowie społeczni, placówki, które powzięły taką informację w związku ze swoją działalnością².

Z kolei Kodeks karny w rozdziale XXVI części szczególnej wymienia szereg przestępstw przeciwko rodzinie, opiece i młodzieży. Zalicza do nich: bigamię (art. 206 k.k.), fizyczne i psychiczne znęcanie się nad członkami rodziny (art. 207 k.k.), rozpijanie małoletniego (art. 208 k.k.), uchylanie się od obowiązku alimentacyjnego (art. 209 k.k.), porzucenie osoby małoletniej lub nieporadnej (art. 210 k.k.) oraz uprowadzenie lub zatrzymanie dziecka wbrew woli opiekuna (art. 211 k.k.). Ponadto, w razie popełnienia przestępstwa na szkodę małoletniego lub we współdziałaniu z nim, sąd, uznając za celowe orzeczenie pozbawienia lub ograniczenia praw rodzicielskich lub opiekuńczych, zawiadamia o tym właściwy sąd rodzinny (art. 51 k.k.).

Kolejnym aktem prawnym odnoszącym się do ochrony prawnej rodziny jest ustawa z dnia 26 października 1982 r. o postępowaniu w sprawach nieletnich, która ma na celu przeciwdziałanie demoralizacji i przestępczości nieletnich oraz dążenie do umacniania funkcji opiekuńczo-wychowawczej i poczucia odpowiedzialności rodzin za wychowanie nieletnich. W przypadkach świadczących o demoralizacji osoby nieletniej ustawa o postępowaniu w sprawach nieletnich nakłada na każdego obowiązek zawiadomiania policji i sądu rodzinnego (Ustawa, 1982, art.4 § 1).

Kodeks postępowania karnego jedynie pośrednio odnosi się do ochrony prawnej rodziny. Jako przykład można wskazać na art. 304 k.p.k., który mówi o tym, że jeżeli

² M. Kaczmarek, *Standardy prawa rodzinnego – zagadnienia prawne dotyczące dziecka i rodziny. Materiały szkoleniowe dla osób pracujących z dzieckiem i rodziną*, s. 8. (<http://frs.pl/materiały.php>) (data dostępu: 25.11.2019).

dowiadujemy się o popełnieniu przestępstwa ściganego z urzędu (np. na szkodę dziecka, przeciwko rodzinie lub opiece), powinniśmy o tym niezwłocznie zawiadomić policję bądź prokuratora.

Kodeks pracy nawiązuje do ochrony interesów rodziny przede wszystkim poprzez ochronę macierzyństwa i ochronę zdrowia kobiet. Przepisy działu ósmego „Uprawnienia pracowników związane z rodzicielstwem” stanowią między innymi, że pracodawca nie może wypowiedzieć ani rozwiązać umowy o pracę w okresie ciąży, a także w okresie urlopu macierzyńskiego pracownicy, chyba że zachodzą przyczyny uzasadniające rozwiązanie umowy bez wypowiedzenia z jej winy i reprezentująca pracownicę zakładowa organizacja związkowa wyraziła zgodę na rozwiązanie umowy (art. 177 k.p.). Ponadto – zgodnie z art. 178 k.p. – kobiety w ciąży nie wolno zatrudniać w godzinach nadliczbowych, w porze nocnej, ani bez jej zgody delegować poza stałe miejsce pracy. Co więcej, pracodawca jest obowiązany przenieść na inne stanowisko kobietę zatrudnioną przy pracy wzbronionej kobietom w ciąży oraz w razie stwierdzenia przez zakład społecznej służby zdrowia, że ze względu na stan ciąży nie powinna wykonywać dotychczasowej pracy.

Pracodawca jest obowiązany udzielać pracownicy ciężarnej zwolnień od pracy na zlecenie przez lekarza badania lekarskie przeprowadzane w związku z ciążą. Za czas nieobecności w pracy z tego powodu pracownica zachowuje prawo do wynagrodzenia (art. 185 § 2 k.p.). Ponadto przepisy Kodeksu pracy stanowią gwarancję uzyskania przez pracownicę urlopu macierzyńskiego oraz udzielenia jej urlopu wychowawczego.

Na straży dobra i wartości rodziny stoi Ustawa o pomocy społecznej i Ustawa o świadczeniach rodzinnych. Po rozdzieleniu świadczeń pomocy społecznej na świadczenia z ustawy o pomocy społecznej i świadczenia rodzinne, większość świadczeń dotyczących pomocy rodzinie i dziecku znalazła się w ustawie o świadczeniach rodzinnych.

Art. 2 ustawy o pomocy społecznej stanowi, że pomoc społeczna jest instytucją polityki społecznej państwa, mającą na celu umożliwienie osobom i rodzinom przezwyciężanie trudnych sytuacji życiowych, których nie są one w stanie pokonać, wykorzystując własne uprawnienia, zasoby i możliwości. Pomoc społeczna wspiera osoby i rodziny w wysiłkach zmierzających do zaspokojenia niezbędnych potrzeb i umożliwia im życie w warunkach odpowiadających godności człowieka (art. 3). Odbywa się to poprzez podejmowanie działań zmierzających do życiowego usamodzielnienia osób i rodzin oraz ich integracji ze środowiskiem. W tym zakresie, stosownie do art. 15 ustawy, pomoc społeczna polega w szczególności na: przyznawaniu i wypłacaniu przewidzianych ustawą świadczeń (m.in. zasiłków stałych i okresowych), pracy socjalnej i prowadzeniu niezbędnej infrastruktury socjalnej oraz rozwijaniu nowych form pomocy społecznej i samopomocy w ramach zidentyfikowanych potrzeb.

Zgodnie z art. 2 ustawy o świadczeniach rodzinnych (stan prawny na dzień 27.11.2019r.), świadczeniami rodzinnymi są: zasiłek rodzinny oraz dodatki do zasiłku

rodzinnego; świadczenia opiekuńcze: zasiłek pielęgnacyjny, specjalny zasiłek opiekuńczy oraz świadczenie pielęgnacyjne; zapomoga wypłacana przez gminy, na podstawie art. 22a; świadczenia wypłacane przez gminy na podstawie art.22b; jednorazowa zapomoga z tytułu urodzenia się dziecka; świadczenie rodzicielskie; zasiłek rodzinny oraz dodatki do zasiłku rodzinnego; świadczenia opiekuńcze: zasiłek pielęgnacyjny i świadczenie pielęgnacyjne.

2. Wartości życia rodzinnego w dokumentach międzynarodowych

Na straży wartości rodziny, a szczególnie dziecka i innych cennych wartości związanych z życiem rodzinnym, stoją liczne konwencje i pakt międzynarodowe. Mówią one o szeroko rozumianych prawach człowieka, ujmują go jako członka społeczności, w tym także jako członka rodziny. Można to doskonale zauważyć na przykładzie ratyfikowanej przez Polskę 7 czerwca 1991r. Konwencji o Prawach Dziecka. Z przepisów Konwencji wynika zasada nadrzędności kryterium dobra dziecka. Art. 3 zobowiązuje państwa-strony do działania na rzecz zapewnienia dziecku w takim stopniu ochrony i opieki, w jakim jest to konieczne dla jego dobra, mając na względzie prawa i obowiązki rodziców dziecka, opiekunów prawnych lub innych osób prawnie za nie odpowiedzialnych. W art. 9 Konwencja zawiera postanowienia regulujące relacje między interesami dziecka oraz jego rodziców. Wspomniany artykuł zapewnia, że dziecko nie może być oddzielone od rodziców wbrew ich woli, chyba że takie oddzielenie jest konieczne ze względu na najlepiej pojęte interesy dziecka. Decyzję o oddzieleniu mogą podjąć, zgodnie z obowiązującym prawem oraz stosownym postępowaniem, kompetentne władze, podlegające nadzorowi sądowemu. W ust. 3 wspomniany art. 9 podkreśla wyraźnie priorytet interesów dziecka w stosunku do jego rodziców. Utrzymywanie regularnych stosunków osobistych i bezpośrednich kontaktów z obojgiem rodziców jest bowiem przywilejem dziecka, a nie jego rodziców i prawo to może być ograniczone jedynie ze względu na dobro dziecka. Konwencja zobowiązuje państwo, aby zarówno przez odpowiednie ustawodawstwo, jak i na drodze prorodzinnej polityki prawnej, społecznej oraz gospodarczej umożliwiło urzeczywistnienie prawa dziecka do życia i rozwoju w rodzinie. Państwo powinno szanować prawo, obowiązek i wspólną odpowiedzialność obojga rodziców za dziecko i jego rozwój oraz zapewnić im pomoc w wykonywaniu tych obowiązków przez rozwój instytucji w zakresie opieki nad dziećmi.

Konieczność wkraczania państwa w sferę kompetencji rodziców powoduje jednak swoisty konflikt z pierwszeństwem rodziców w wychowaniu dzieci i zasadą niezależności rodziny od wpływów zewnętrznych, dlatego też przepisy Konwencji o prawach dziecka wyraźnie określają przesłanki umieszczenia dziecka w pieczy zastępczej i zawężają je do sytuacji, gdy: dzieci zostały pozbawione pieczy rodziców z przyczyn związanych z niewłaściwą relacją pomiędzy rodzicami a dziećmi; wynikają one z nagannego sposobu

sprawowania przez rodziców pieczy nad dzieckiem, czyli w sytuacji, gdy rodzice nie wywiązują się należycie z zobowiązań względem dziecka (art. 20).

Konwencja stwierdza, że to rodzice mają prawo do wychowania dziecka i na nich spoczywa główna odpowiedzialność za dzieci. Państwo zaś powinno szanować odpowiedzialność, prawo i obowiązki rodziców wobec dziecka (art. 5). Rozwinięcie tej zasady znajduje odzwierciedlenie w art. 18 Konwencji podkreślającym, że dziecko jest przedmiotem największej troski ze strony obojga rodziców, którzy ponoszą odpowiedzialność za wychowanie dziecka, mając prawo do korzystania z pomocy państwa. Państwo będzie podejmowało niezbędne kroki mające na celu wspomaganie rodziny w wypełnianiu tych funkcji (art. 27). Konwencja o prawach dziecka rodzi zobowiązanie dla państw-stron wobec dzieci i ich rodzin do tego, że będą podjęte programy i działania na rzecz dzieci zmierzające do wyeliminowania ubóstwa, przemocy oraz, że zostaną podjęte strategie na rzecz równych szans edukacyjnych i rozwoju wszystkich dzieci. Prawa dziecka zostały zatem zagwarantowane w Konwencji poprzez nałożony na rodziców obowiązek wychowania dziecka i wypełnianie podstawowych funkcji rodziny - z jednej strony, z drugiej zaś - poprzez zobligowanie państwa-strony Konwencji do tworzenia systemu wspierania rodziny. Konwencja przyznaje w ten sposób pierwszeństwo rodzinie w opiece i wychowaniu dzieci stwierdzając, że ingerencja w sferę władzy rodzicielskiej jest sytuacją wyjątkową (art. 9 ust. 1) i uwzględniającą dobro dziecka (art. 3).

Jak to już zostało wskazane, priorytetowym obowiązkiem rodziców jest wychowywanie swoich dzieci, dbanie o ich zdrowie, rozwój, edukację, godziwe warunki życia. Pamiętać należy, że również na właściwych organach społecznych spoczywa obowiązek dostrzegania i podejmowania odpowiednich działań pomocniczych. W przypadku nagannej postawy ze strony rodziców wobec swoich dzieci, to w gestii tych właśnie instytucji pozostaje egzekwowanie obowiązków rodzicielskich w trybie administracyjno-prawnym.

3. Instytucje chroniące rodzinę i wartości z nią związane

W trosce o ochronę dobra rodziny działa Sąd Rodzinny. Ustawodawca polski przyjął postulat szerokiej kompetencji sądów rodzinnych i przekazał im zdecydowaną większość spraw związanych z problematyką rodzinną (Ignatowicz, Nazar, 2005, s. 65). Sąd rodzinny współpracuje z Powiatowymi Centrami Pomocy Rodzinie, które realizują wydawane przez niego orzeczenia w zakresie władzy rodzicielskiej i umieszczenia dziecka w pieczy zastępczej. Starosta, a w jego imieniu Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie, ma za zadanie wykonywać orzeczenia sądu i umieścić dziecko we wskazanej formie opieki. Tego typu bezpośrednia zależność nakłada na obie te instytucje konieczność ścisłej współpracy.

Obowiązek ten wzmacniają także przepisy Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego³. Nakładają one bowiem na sąd rodzinny, który umieścił dziecko poza rodziną, obowiązek zawiadomienia o tym fakcie właściwe Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie. Jest ono zobowiązane do udzielenia pomocy rodzinie i składania sądowi opiekuńczemu sprawozdań dotyczących sytuacji rodziny i udzielanej pomocy. Jeżeli pomimo udzielanej pomocy, rodzice dalej rażąco zaniedbują swoje obowiązki lub trwale nie interesują się dzieckiem, sąd może pozbawić ich władzy rodzicielskiej. Sąd zobowiązany jest również do współpracy z organami administracji państwowej w sprawach doboru rodzin zastępczych oraz w sprawach z zakresu i form pomocy państwa dzieciom umieszczonym w rodzinach zastępczych. Sąd rodzinny może także zlecić kuratorowi sądowemu przeprowadzenie wywiadu środowiskowego oraz zwrócić się o informację do właściwej jednostki pomocy społecznej w celu ustalenia danych dotyczących dziecka, m.in.: jego środowiska, warunków wychowawczych, nauki, relacji z rodzicami czy też sytuacji bytowej rodziny (art. 570 [1] k.p.c.).

Centra Pomocy Rodzinie prowadzą aktywną politykę społeczną ukierunkowaną na wielozakresową pomoc dziecku i rodzinie (Kurcz, 2005, s. 125-139). Przede wszystkim mają obowiązek niesienia pomocy rodzinie zastępczej w przewyżnianiu trudności w opiece nad powierzonymi dziećmi. Centrum udziela pomocy rodzinie zastępczej w postaci szkolenia, a w sytuacjach uzasadnionych udziela rodzinie zastępczej również wsparcia w postaci: pracy socjalnej, poradnictwa specjalistycznego, pomocy w podtrzymywaniu więzi pomiędzy dzieckiem a rodzicami biologicznymi i innymi osobami bliskimi dziecku. Centrum ma także obowiązek współpracy z sądem opiekuńczym, który zobowiązuje go do dokonywania stałej – nie rzadziej niż dwa razy w roku – oceny zasadności pobytu dziecka w pieczy zastępczej. Opinia Centrum dotycząca postawy rodziców może mieć duży wpływ na przywrócenie władzy rodzicielskiej, a w sytuacjach krytycznych – na pozbawienie władzy lub zakaz styczności z dzieckiem⁴.

Naprzeciw potrzebom rodzin i z intencją realizacji dobra rodziny wychodzą Miejskie i Gminne Ośrodki Pomocy Społecznej. Zadaniem gminy – obligatoryjnymi – są m.in.: praca socjalna, opracowanie i realizacja gminnej strategii rozwiązywania problemów społecznych ze szczególnym uwzględnieniem programów pomocy społecznej, profilaktyki i rozwiązywania problemów alkoholowych. To zadania o charakterze wspierającym, których celem jest udzielanie pomocy rodzinom i przeciwdziałanie sytuacjom umieszczenia dzieci

³ M. Kaczmarek, *Standardy prawa rodzinnego – zagadnienia prawne dotyczące dziecka i rodziny. Materiały szkoleniowe dla osób pracujących z dzieckiem i rodziną*, s. 23-24. (<http://frs.pl/materiały.php>) (data dostępu: 25.11.2019).

⁴ M. Kaczmarek, *Standardy prawa rodzinnego – zagadnienia prawne dotyczące dziecka i rodziny. Materiały szkoleniowe dla osób pracujących z dzieckiem i rodziną*, s. 22. (<http://frs.pl/materiały.php>) (data dostępu: 25.11.2019).

poza rodziną, jak również integracja oraz wspomaganie osób i rodzin z grup szczególnego ryzyka (Ustawa, 2004, art. 17).

4. Nowe inicjatywy rządowe i regulacje prawne wspierające rodzinę

Szeroko pojmowane prawo regulujące sytuację prawną rodziny podlega ciągłej ewolucji. Istotnym powodem tych przeobrażeń jest wzrost świadomości społecznej i kultury prawnej obywateli, a co się z tym wiąże ich postulaty dotyczące koniecznych zmian. Konsekwencją winno być tworzenie lepszego prawa stojącego na straży rodziny jako istotnej wartości społecznej.

Przykładem zachodzących przeobrażeń prawnych jest ciągle pojawiające się nowych ustaw powołujących nowe zawody i modyfikujących realizację wsparcia rodzin. W Dzienniku Ustaw Nr 149, poz. 887 opublikowana została Ustawa z 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej, która miała na celu zreformowanie systemu opieki nad dziećmi pozbawionymi opieki rodziców oraz wspieranie rodzin mających kłopoty wychowawcze. Weszła ona w życie z dniem 1 stycznia 2012 roku.

Ustawa określa: zasady i formy wspierania rodziny przeżywającej trudności w wypełnianiu funkcji opiekuńczo-wychowawczych; zasady i formy sprawowania pieczy zastępczej oraz pomocy w usamodzielnianiu jej pełnoletnich wychowanków; zadania administracji publicznej w zakresie wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej; zasady finansowania wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej; zadania administracji publicznej w zakresie postępowania adopcyjnego.

Istotnym elementem ustawy jest wprowadzenie rozbudowanego systemu profilaktyki oraz intensyfikacja działań na rzecz rodziny wychowującej małoletnie dzieci, przeżywającej trudności. Działania profilaktyczne, zgodnie z ustawą, zwrócone są m.in. na rodziny wychowujące dzieci, a jednocześnie niewydolne wychowawczo, dotknięte przemocą, ubogie i zagrożone ubóstwem, przeżywające trudności w wypełnianiu funkcji opiekuńczo-wychowawczych, rodziny zastępcze spokrewnione oraz usamodzielniających się wychowanków placówek opiekuńczo-wychowawczych, rodzin zastępczych oraz rodzinnych domów dziecka. W ramach działań profilaktycznych występują następujące priorytety: obowiązek opracowywania przez samorzady gmin lokalnych programów wspierania rodzin wychowujących małoletnie dzieci; konieczność stosowania wczesnej profilaktyki społecznej dla młodych rodzin; środowiskowe formy opieki pozarodzinnej dla dzieci i młodzieży w wieku szkolnym; wprowadzenie stanowiska asystenta rodziny, który niezależnie od pracowników socjalnych zajmowałby się wyłącznie pracą z rodziną; wprowadzenie koordynacji wszystkich instytucji i służb zobowiązanych do wspierania rodziny przez powołanie zespołu interdyscyplinarnego.

W celu wspierania rodziny przeżywającej trudności w wypełnianiu funkcji opiekuńczo-wychowawczych rodzina może zostać objęta pomocą rodziny wspierającej. Rodzina wspierająca, przy współpracy asystenta rodziny, pomaga rodzinie przeżywającej trudności w opiece i wychowaniu dziecka; prowadzeniu gospodarstwa domowego; kształtowaniu i wypełnianiu podstawowych ról społecznych (Ustawa o wspieraniu rodziny, 2011).

Istotną zmianę dla systemu wspierania rodziny i pieczy zastępczej wprowadziła Ustawa z dnia 18 marca 2016 r. o zmianie ustawy Kodeks rodzinny i opiekuńczy, dzięki której umieszczenie dziecka w pieczy zastępczej wbrew woli rodziców wyłącznie z powodu ubóstwa jest niedopuszczalne. Umieszczenie takie może nastąpić po wyczerpaniu wszystkich możliwości pracy z rodziną określonych w kodeksie i w ustawie o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej. Jedynym wyjątkiem jest sytuacja zagrażająca zdrowiu lub życiu dziecka. Zmiana weszła w życie z dniem 30 kwietnia 2016 roku.

W ostatnim czasie wdrażane są liczne rządowe projekty wspierania rodzin. Jedną z takich propozycji jest program pomocy o nazwie „Rodzina 500 plus”. W ramach tego świadczenia rodzinnego rodzice otrzymują 500 złotych miesięcznie na każde dziecko. Takie zasady przyznawania pieniędzy obowiązują od 1 lipca 2019 roku. Wcześniej, przez ponad 3 lata trwania programu, były one przekazywane na drugie i kolejne dziecko. Jedynie rodziny spełniające kryterium dochodowe mogły otrzymać również świadczenie na pierwsze dziecko lub na jedynaka (z dochodem poniżej 800 zł netto na osobę. Dla rodzin z dzieckiem niepełnosprawnym to kryterium dochodowe było wyższe i wynosiło 1200 zł netto).

Świadczenie mogą otrzymać: rodzice; opiekunowie prawni (osoby ustanowione przez sąd jako opiekunowie prawni dziecka); rodziny zastępcze; rodzinne domy dziecka; dzieci w placówkach opiekuńczo-wychowawczych typu socjalizacyjnego, interwencyjnego i specjalistyczno-terapeutycznego (to duża zmiana, do tej pory nie przysługiwało im ono); interwencyjne ośrodki preadopcyjne. Świadczenie jest wypłacane do ukończenia przez dziecko 18. roku życia. Kwota w wysokości 500 złotych w całości trafia do kieszeni rodziców i nie trzeba od niego odprowadzać podatków. Wypłaca je urząd miasta, gminy, ośrodek pomocy społecznej lub centra do realizacji świadczeń socjalnych⁵.

⁵ Podstawa prawna:

- Ustawa z dnia 11 lutego 2016 r. o pomocy państwa w wychowywaniu dzieci (tj. Dz. z 2018 r. poz. 2134 z późn. zm.);
- Ustawa z dnia 26 kwietnia 2019 r. o zmianie ustawy o pomocy państwa w wychowywaniu dzieci oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. z 2019 r. poz. 924);
- Rozporządzenie w sprawie sposobu i trybu postępowania w sprawach o przyznanie świadczenia wychowawczego oraz zakresu informacji, jakie mają być zawarte we wniosku, zaświadczeniach i oświadczeniach niezbędnych do ustalenia prawa do świadczenia wychowawczego (Dz. U. z 2019 r. poz. 1177).

Ważną inicjatywą ustawodawczą była Ustawa z dnia 26 kwietnia 2019 r. o zmianie ustawy o pomocy państwa w wychowywaniu dzieci oraz niektórych innych ustaw, która weszła w życie 1 lipca 2019 r. Obejmuje ona następujące zmiany: zwiększenie podaży usług na rzecz rodziny i dziecka; rozwój rodzinnych form pieczy zastępczej, tak aby dzieciom pozbawionym opieki rodziców zapewnić stabilne rodzinne środowisko wychowawcze; przekształcenia w obszarze instytucjonalnej pieczy zastępczej, zmierzające do zmniejszenia liczby placówek opiekuńczo-wychowawczych; wzmocnienie zakazu umieszczania w pieczy instytucjonalnej dzieci młodszych; poprawa zasad usamodzielniania pełnoletnich wychowanków pieczy zastępczej; działania na rzecz poprawy procedur adopcyjnych i pozyskiwania większej liczby kandydatów do adopcji na terenie kraju.

Kolejny rządowy program „Dobry start” został wdrożony na podstawie Rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 30 maja 2018 r. w sprawie szczegółowych warunków realizacji rządowego programu „Dobry start” (Dz. U. poz. 1061), a dalej Rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 9 lipca 2019 r. zmieniającego powyższe rozporządzenie.

Świadczenie „dobry start” przysługuje: rodzicom, opiekunom faktycznym, opiekunom prawnym, rodzinom zastępczym, osobom prowadzącym rodzinne domy dziecka, dyrektorom placówek opiekuńczo-wychowawczych, dyrektorom regionalnych placówek opiekuńczo-terapeutycznych – raz w roku na dziecko; osobom uczącym się – raz w roku. Świadczenie to przysługuje w związku z rozpoczęciem roku szkolnego do ukończenia: przez dziecko lub osobę uczącą się 20. roku życia; przez dziecko lub osobę uczącą się 24. roku życia – w przypadku dzieci lub osób uczących się legitymujących się orzeczeniem o niepełnosprawności. Świadczenie „dobry start” przysługuje także w przypadku: ukończenia 20. roku życia przez dziecko lub osobę uczącą się przed rozpoczęciem roku szkolnego w roku kalendarzowym, w którym dziecko lub osoba ucząca się kończy 20. rok życia; ukończenia 24. roku życia przez dziecko lub osobę uczącą się przed rozpoczęciem roku szkolnego w roku kalendarzowym, w którym dziecko lub osoba ucząca się kończy 24. rok życia – w odniesienia do dzieci lub osób uczących się legitymujących się orzeczeniem o niepełnosprawności. W przypadku dziecka biorącego udział w zajęciach rewalidacyjno-wychowawczych, świadczenie dobry start przysługuje nie wcześniej niż od roku kalendarzowego, w którym dziecko kończy 7. rok życia. Świadczenie „dobry start”, w wysokości 300 zł, przysługuje osobom, o których mowa. Postępowanie w sprawie świadczenia „dobry start” prowadzi organ właściwy, którym jest: wójt, burmistrz lub prezydent miasta, starosta.

Następną propozycję stanowi funkcjonujący od 2017 roku rządowy program „Mieszkanie Plus”. Polega na budowie tanich mieszkań pod najem. Ma on poprawić dostępność mieszkań, szczególnie dla rodzin wielodzietnych i osób mniej zamożnych, których nie stać na kredyt hipoteczny, a zarabiają na tyle dużo, że nie kwalifikują się do

przyznania mieszkania z zasobów komunalnych. Program został powołany uchwałą Rady Ministrów z dnia 27 września 2016 roku. Działanie programu „Mieszkanie Plus” reguluje ustawa z dnia 20 lipca 2017 roku o Krajowym Zasobie Nieruchomości. Mieszkania powstają na gruntach należących do Skarbu Państwa i samorządów. Najem jest realizowany w formie krótko i długoterminowej. Istnieje także możliwość dojścia do własności. Oprócz opłaty za najem przewidziana jest także opłata eksploatacyjna.

W dniu 13 czerwca 2019 roku Sejm przyjął zgłoszone przez Senat poprawki do nowelizacji ustawy o Krajowym Zasobie Nieruchomości. Krajowy Zasób Nieruchomości będzie mógł budować mieszkania w formule partnerstwa publiczno-prywatnego, tworzyć spółki budujące mieszkania nie tylko z gminami, ale także z firmami (przedsiębiorcami) zajmującymi się budową mieszkań. Wprowadzono jednocześnie warunek, że 50% budowanych mieszkań będzie przeznaczonych na wynajem. Czynsz najmu w mieszkaniach będzie oparty o cenę budowy, a nie ustalany przez urzędników.

Wspieraniu rozwoju najmłodszych dzieci służy realizowany przez Ministerstwo Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej program „Maluch plus”, który wspiera rozwój instytucji opieki nad dziećmi w wieku do lat 3 - żłobków, klubów dziecięcych i dziennych opiekunów. Beneficjenci programu mogą otrzymać dofinansowanie do tworzenia i funkcjonowania miejsc opieki. „Maluch plus” jest programem rocznym. Jego celem jest zwiększenie dostępności terytorialnej i finansowej miejsc opieki w żłobkach, klubach dziecięcych i u dziennych opiekunów dla wszystkich dzieci, w tym dzieci niepełnosprawnych oraz wymagających szczególnej opieki. Podstawą prawną realizacji programu jest Ustawa z dnia 4 lutego 2011 r. o opiece nad dziećmi w wieku do lat 3.

Kolejną propozycją rządową jest program „Bez PIT dla Młodych”. Z tej ulgi skorzystają osoby, które nie ukończyły 26. roku życia i osiągają przychody ze stosunku służbowego, stosunku pracy, pracy nakładczej, spółdzielczego stosunku pracy oraz umów zlecenia. Zwolnienie z PIT obejmuje przychody młodego podatnika z pracy oraz z umów zlecenia do wysokości 85 528 zł w roku podatkowym. Jednakże w 2019 r. limit zwolnienia będzie wynosił 35 636,67 zł, czyli 5/12 limitu rocznego, ponieważ ulga będzie funkcjonować wyłącznie przez pięć miesięcy, od sierpnia do grudnia 2019 r. Zwolnienie będzie obowiązywać niezależnie od liczby umów lub liczby płatników. Jeżeli zarobki przekroczą próg, to dopiero nadwyżka (ponad 85 528 zł) będzie opodatkowana według skali podatkowej.

Realizację tego programu reguluje Ustawa z dnia 4 lipca 2019 r. o zmianie ustawy o podatku dochodowym od osób fizycznych, ustawy o świadczeniach rodzinnych oraz ustawy o świadczeniach opieki zdrowotnej finansowanych ze środków publicznych. Weszła ona w życie 1 sierpnia 2019r.

Propozycją w zakresie wspierania seniorów jest tzw. „Trzynastka” dla emerytów, czyli świadczenie z programu „Emerytura Plus”. Po raz pierwszy została ona wypłacona

w maju 2019 roku. „Emerytura Plus”, to jednorazowe świadczenie pieniężne dla emerytów i rencistów w wysokości najniższej emerytury, czyli 1100 zł brutto. Pieniądze były wypłacane „z urzędu”, a nie na wniosek, na podstawie Ustawy z dnia 4 kwietnia 2019 r. o jednorazowym świadczeniu pieniężnym dla emerytów i rencistów w 2019 r. Otrzymali je: emeryci i renciści z powszechnego systemu ubezpieczeniowego; renciści i emeryci rolnicy; osoby, które otrzymują emerytury pomostowe, nauczycielskie świadczenia kompensacyjne, zasiłki przedemerytalne, świadczenia przedemerytalne, renty socjalne, renty rodzinne oraz renty inwalidzkie i renty wojenne.

Według zapowiedzi rządzących od 2021 roku będzie wypłacona także 14. Emerytura. Obliczono, że świadczenie to otrzyma ponad 90. proc emerytów. Czternastej emerytury nie dostaną osoby, które pobierają najwyższe emerytury, liczone w tysiącach złotych. Osoby, którym przysługiwać będą świadczenia emerytalne na poziomie niższym niż 120 proc. wysokości średniej emerytury będą mogli liczyć na tzw. 14. emeryturę (program w całości obejmie emerytów i rencistów, których świadczenie nie przekroczy około 2900 złotych w 2021 roku).

Ostatnią rządową propozycją jest tzw. „bon turystyczny” o wartości 500 złotych. Jego celem jest wsparcie polskiej rodziny, a w szczególności dzieci poprzez dopłatę do ich wypoczynku w okresie pandemii COVID-19. Beneficjentami tej formy wsparcia pozostają wszystkie dzieci, które korzystają z programu „Rodzina 500 plus”. W przypadku dzieci niepełnosprawnych wsparcie to ma wynieść 1000 złotych. Wykorzystanie bonu, jak wskazują przedstawiciele rządu w przekazach medialnych, będzie możliwe do marca 2022 roku.

Podsumowanie

Podsumowując podjętą problematykę związaną z prawnymi środkami ochrony rodziny, a także wartościami szczególnie ważnymi, związanymi ze środowiskiem rodzinnym, a do takich należy małżeństwo i dziecko, istotne wydaje się odniesienie do zasad stanowiących fundament systemu ochrony prawnej rodziny, a zwłaszcza dziecka. Zasady te można uznać za *lex specialis* w stosunku do ogólnych – humanistycznych i demokratycznych – przesłanek życia społecznego, określonych przede wszystkim w Konstytucji RP. Wskazać przy tym warto na następujące zasady:

1. *Zasadę szczególnej ochrony rodziny.* Wyrażona została zarówno w Konstytucji (art. 18, art. 71), jak i w wielu przepisach k.r.o. oraz ustawodawstwie socjalnym. Ma ona na względzie m.in. współdziałanie dla dobra rodziny (art. 23, 27 k.r.o.), zachowanie małżeństwa zawartego pomimo przeszkody wieku (art. 10 k.r.o.).

2. *Zasada dobra dziecka.* To nakaz skierowany w szczególności pod adresem sądów, placówek opieki społecznej, organów ustawodawczych, aby w swej działalności kierowały

się przede wszystkim kryterium dobra dziecka i należytego zabezpieczenia jego interesów (ogólną dyrektywę w tym zakresie zawiera m.in. art. 3 Konwencji o prawach dziecka).

3. *Zasada niezależności rodziny od wpływów zewnętrznych* (organów władzy państwowej). Zasada ta wyraża postulat, iż nikt nie może być narażony na samowolną lub bezprawną ingerencję w jego życie prywatne, rodzinę, dom czy korespondencję, ani też na bezprawne zamachy na jego cześć i dobre imię (art. 17 Międzynarodowego Paktu Praw Obywatelskich i Politycznych). Należy w tym miejscu również wspomnieć o prymacie rodziców w wychowywaniu potomstwa.

4. *Zasada równouprawnienia małżonków* (art. 23 k.r.o.). Dotyczy równych praw i obowiązków małżonków, zarówno między nimi samymi, jak i między nimi a ich wspólnymi dziećmi. Istotą tej zasady jest równość mężczyzn i kobiet w stosunkach prawnorodzinnych, w zakresie dziedziczenia oraz w odniesieniu do innych stosunków prawnych.

5. *Trwałości związków małżeńskich*. Nadrzędną ideą przyświecającą tej zasadzie jest utrzymanie i stabilizacja już istniejących stosunków rodzinnych. Ma ona szczególne znaczenie na gruncie przepisów regulujących instytucję rozwodu. Z zasady tej wynika bowiem sposób załatwiania spraw rozwodowych – jeżeli istnieją szanse na utrzymanie małżeństwa, sąd może skierować strony do mediacji -art. 436 k.p.c. (Smyczyński, 2009, s. 18-20).

Niestety, na gruncie stosunków prawnorodzinnych niejednokrotnie zapomina się o powyższych dyrektywach bądź się je lekceważy. Pamiętać jednak należy, iż relacje rodziców z dzieckiem poza sferą emocjonalną, mają także wymiar prawny. Rodzice są odpowiedzialni za dzieci, ciąży na nich obowiązek dbania o ich rozwój i wychowanie. Z drugiej jednak strony właściwe władze publiczne i sądy powinny w porę dostrzegać problemy i podejmować adekwatne do tych problemów środki pomocy rodzinie jako podstawowej wartości społecznej.

Bibliografia:

- Europejska Karta Społeczna* z dnia 18 października 1961 r. (Dz.U. z 1999, Nr 8, poz. 67).
- Ignatowicz, J., Nazar, M. (2005). *Prawo rodzinne*, Warszawa: Wydawnictwo LexisNexis.
- Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej* z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Dz. U. Nr 78, poz. 483)
- Konwencja o Prawach Dziecka* z dnia 20 listopada 1989 r. (Dz. U. z 1991, Nr 120, poz. 526 z późn. zm.).
- Kurcz, A. (2005). Instytucje wsparcia. Powiatowe centrum pomocy rodzinie, (w:) J. Brągiel, S. Badora (red.), *Formy opieki, wychowania i wsparcia w zreformowanym systemie pomocy społecznej* (s. 125-139). Opole: Wydawnictwo Uniwersytetu Opolskiego.
- Piasecki, K. (red.) (2009). *Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentarz*. Warszawa: Wydawnictwo LexisNexis.

- Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 30 maja 2018 r. w sprawie szczegółowych warunków realizacji rządowego programu „Dobry start” Warszawa, dnia 1 czerwca 2018 r. Poz. 1061.
- Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 9 lipca 2019 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie szczegółowych warunków realizacji rządowego programu „Dobry start” Warszawa, dnia 18 lipca 2019 r. Poz. 1343.
- Rozporządzenie w sprawie sposobu i trybu postępowania w sprawach o przyznanie świadczenia wychowawczego oraz zakresu informacji, jakie mają być zawarte we wniosku, zaświadczeniach i oświadczeniach niezbędnych do ustalenia prawa do świadczenia wychowawczego – (Dz. U. z 2019 r. poz. 1177).
- Smyczyński, T. (2009). *Prawo rodzinne i opiekuńcze*, Warszawa: Wydawnictwo C. H. Beck.
- Ustawa z dnia 11 lutego 2016 r. o pomocy państwa w wychowywaniu dzieci (tj. Dz. z 2018 r. poz. 2134 z późn. zm.).
- Ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (Dz. U. Nr 64, poz. 593 z późn. zm.).
- Ustawa z dnia 17 listopada 1964 r. Kodeks postępowania cywilnego (Dz. U. Nr 43, poz. 296 z późn. zm.).
- Ustawa z dnia 20 lipca 2017r.o Krajowym Zasobie Nieruchomości (Dz. U. 2017 poz. 1529)
- Ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. Kodeks cywilny (Dz. U. Nr 16, poz. 93 z późn. zm.).
- Ustawa z dnia 25 lutego 1964 r. Kodeks rodzinny i opiekuńczy (Dz. U. Nr 9, poz. 59 z późn. zm.).
- Ustawa z dnia 26 kwietnia 2019 r. o zmianie ustawy o pomocy państwa w wychowywaniu dzieci oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. z 2019 r. poz. 924).
- Ustawa z dnia 26 października 1982 r. o postępowaniu w sprawach nieletnich (Dz. U. z 2002 r. Nr 11, poz. 109 z późn. zm.).
- Ustawa z dnia 26czerwca 1974r. Kodeks pracy (Dz. U., Nr 24, poz. 141 z późn. zm.).
- Ustawa z dnia 28 listopada 2003 r. o świadczeniach rodzinnych (Dz. U. Nr 228, poz. 2255).
- Ustawa z dnia 4 kwietnia 2019 r. o jednorazowym świadczeniu pieniężnym dla emerytów i rencistów w 2019 r., Warszawa, dnia 24 kwietnia 2019 r. Poz. 743.
- Ustawa z dnia 4 lipca 2019 r. o zmianie ustawy o podatku dochodowym od osób fizycznych, ustawy o świadczeniach rodzinnych oraz ustawy o świadczeniach opieki zdrowotnej finansowanych ze środków publicznych, Warszawa, dnia 26 lipca 2019 r. Poz. 1394.
- Ustawa z dnia 4 lutego 2011r.o opiece nad dziećmi w wieku do lat 3, (Dz. U. 2011 Nr 45 poz. 235).
- Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks karny (Dz. U. Nr 88, poz. 553 z późn. zm.).
- Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks postępowania karnego (Dz. U., Nr 89, poz. 555 z późn. zm.).
- Ustawa z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej (Dz. U. Nr 149 poz. 887 z późn. zm.).

Zięba-Załucka, H. (2005). *System organów państwowych w Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej*.
Warszawa: Wydawnictwo LexisNexis.

Strony internetowe:

Kaczmarek, M., *Standardy prawa rodzinnego – zagadnienia prawne dotyczące dziecka i rodziny*.
Materiały szkoleniowe dla osób pracujących z dzieckiem i rodziną.
(<http://frs.pl/materiały.php>) (data dostępu: 25.11.2019).